

БѢЛЧИНСКА БАНЯ

и

НЕЙНАТА ОКОЛНОСТЬ

(*Географическо, историческо и др. описание.*)

отъ

ХР. МАРКОВЪ

САМОКОВЪ,

Печатница на Коста К. Китовъ—Самоковъ

1905

ПРѢДГОВОРЪ

Като се водимъ отъ приетото начало, че всѣка книжка, колкото и да е малка тя, трѣбва да има прѣдисловие, макаръ и отъ нѣколко думи, рѣкохъ да стора това. Причината да издадемъ на свѣгъ тая книжка, не е нито спекулативна, нито пъкъ сантиментална, а чисто и просто да се разгласи цѣрителностьта на тая минерална вода и да се помогне по тоя начинъ на страждущитѣ отъ разни болести, а наи-паче на такива, що страдатъ отъ нервни болести, и болеститѣ на пикочевитѣ органи, както и всичкитѣ ония що сѫ паднали, по единъ или другъ начинъ, подъ ударитѣ на малокрънието. — До колко ми е извѣстно, само една или двѣ отъ европейскитѣ бани цѣратъ различнитѣ невралгии. Ето че бѣлчинската баня, макаръ и още точно не анализирана, ги цѣри чудесно!

Книжката ми е раздѣлена на три отдѣла. Първия обема едно кратко географическо и и торическо описание на мѣстностьта, около банята, втория — историята по построяването на тая баня, а третия чисто рекламаторски. — Наистина въ втория отдѣлъ се впущамъ малко въ сантименталности: тукъ се визира една личность, като създатель на бѣлчинска баня, но неможеше и да бѫде инакъ. Оня, който пише историята на извѣстно съ-

битие, той не се ръководи отъ никакви симпатии или антипатии, а отъ истинската правда.

Въ заключение желалъ бихъ, щото тая малка книжка, да стане причина за оздравяне на мнозина.

гр. Самоковъ, Май 1905 год.

Автора

БѢЛЧИНСКА БАНЯ
И
НЕЙНАТА ОКОЛНОСТЬ

отъ

Хр. Марковъ

I.

ПАЛАКАРИЯ 1)

Рѣка Палакария има началото си отъ южнитѣ склонове на Витоша, на дѣсно отъ Черния врьхъ. Цѣлата дължина на тая рѣка не е по-дълго отъ 50 километри, защото скоро сэ опрошава отъ своето звучно име и влива въ състава на вѣчно шумящия Искъръ. Било е врѣме когато въ далечния терциеренъ периодъ, водитѣ на Искъра и Палакария, прѣпишени отъ склоноветѣ на Витоша и Срѣдня гора, сж образували едно кристално езеро, дъното на което е сегашното самоковско поле; за което хората по прѣдание разправятъ, като да е било прѣди 100—150 години. Трѣбвало е десетки хиляди години, докато тия води да си пробиятъ пжть и да се побратимятъ съ ония на софийското езеро.— Рѣка Палакария е тихотекуща съ тинясто-пѣсъчливо дъно; лѣтно врѣме спада едва ли не до прѣсъхване, нъ пролѣтно врѣме а особено при проливни дъждове, тя се прѣвръща на гигантска рѣка! На мѣста се простира на ширъ до единъ километъръ и повече. Каква величественость прѣдставява Палакария, ако се погледне отъ височината „Царевица“ подъ с.

1) Изъ неиздаденото описание на самоковската околия.

Рельово!... Цѣло море!... Леглото на тая рѣка е ниско и тесно, та нѣма правилно течение. Тя се спира, развърта се на лево, на дѣсно, та образува неизмѣрими гьолове, блата, тресища, обрасли съ всевъзможни водни храсталаци, живѣлища на хиляди блатни птици, а покрай това и гнѣзда на несмѣтни микроби, отъ какви не болести. Най - обширнитѣ блатища и застояли гьолове прави тя между селата Бѣлчинъ и Рельово, ето защо тия села, а особено първото отъ тѣхъ, бѣха изложени подъ ударитѣ на блатната трѣска (малария). Тая гостенка никога не е напущала селото Бѣлчинъ. Околнитѣ села даже си съставили приказки и поговорки, относно тая трѣска. „Ако искашъ трѣска, иди въ Бѣлчинъ", казвали сѫ тѣ на всѣко мом че, което иска да се омжжи за момъкъ отъ това село. И много право, макаръ че тѣ не сѫ знаяли отъ кждѣ иде това зло. Но сега Палакария има що-годѣ правилно течение, благодарение на канализацията направена ѝ прѣзъ 1889 година, и злото е почти прѣмахнато.

Отъ живущитѣ тукъ риби, главно мѣсто заема щуката, тя тукъ достига до 4—5 килограма. Съ изцѣждането на водата, обаче и тя почна да се изгубва.

По порѣчието на Палакария има осемь села, отъ които най-голѣмо е Ярлово, при политѣ на Витоща. Всичкитѣ тия села сж стари, съ изключение на Поповяне. Тѣ сж сжществували още въ срѣднитѣ вѣкове. Селото Бѣлчинъ се споменува въ пжтописитѣ отъ XV вѣкъ, а пъкъ селото Рельово, (по прѣди Хрельово) носи своето название отъ името на югославянския юнакъ Хрель, владѣтель на

Струмица. Неговото юначество е въспѣто въ народнитѣ пѣсни, заедно съ Марка Кралевичъ. Самъ Кантакузенъ, неговъ съврѣменикъ, го познава като отличенъ юнакъ и много богатъ владѣтель.

Отъ склоноветѣ, що правятъ коритого на Палакария, се добива желѣзна руда, смѣсена съ сиенитогранитни вещества. Отъ тази руда се е добивало хубавото самоковско желѣзо. Прѣзъ срѣднитѣ и нови вѣкове, па доря до самото ни освобождение, всичкитѣ села, що населяватъ «Палакария» сѫ се занимавали съ желѣзопроизводството, но за сега тая индустрия е изоставена, та боравятъ съ земледѣлие и доста успѣшно. По прѣди, когато палакариискитѣ блата не бѣха изсушени, тукъ нѣмаше, почти, никакво плодородие, па какво влияние сѫ имали тия блата върху почвата и климата въобще, това оставямъ да разрѣшатъ нашитѣ метереолози.

Живота тукъ е патриархаленъ, и така нариченитѣ „Задруги“ още сѫществуватъ. Кѫщнитѣ мобили сѫ примитивни, а облѣклото (като изключимъ новитѣ шевове и плетива) носи съвсѣмъ архаически характеръ, съ чудати кази и съ още по-чудновати названия. Хората сѫ отъ допотопенъ типъ: яки здравеняци, а особно изъ женския полъ се срѣщатъ лица съ гигантски ръстъ, обаче, не съ добра симетрия. По всичко се вижда, че тия хора не сѫ дошли отъ некждѣ, а сѫ коренни храненици на тая земя, и сѫ принадлежали къмъ нѣкои отъ тракиискитѣ племена: Серди, Меди или Пѣони, а никакъ не и Беси. Границата на Беситѣ е била Искъра, нѣ-

що, което и днесъ може да се проследи, и по говоръ, и по облѣкла, и по характеръ, и по обноски и пр. Такава рѣзка граница, такава рѣзка разлика никждѣ неможе да се срѣщне, освѣнъ тукъ. По десния брѣгъ на Искъра отъ кждѣто се захваща земята на Беситѣ, хората, говорътъ и облѣклата сж съвсѣмъ различни, отъ ония на хората населяющи левия брѣгъ. Тъй че теорията за черкезкитѣ прѣселявания на славянитѣ, не издържа вече критика.

Отъ къмъ историческа и археологическа страна, палакарииската покрайна, макаръ и оскждна отъ паметници, се пакъ отъ разнитѣ находки изъ старата култура, свѣдочатъ, че е била гжсто населена. Самото име, Палакария ни прѣнася много назадъ въ дрѣвностьта. Самъ професоръ Иречекъ го обяснава пжтемъ отъ „палага“— палакурна, старъ испански терминъ на кюлче злато, понеже, както е извѣстно, по притоцитѣ на Палакария, особено изъ ковачевската рѣка Слатина (Златина) се е добивало злато; Дали нещэ бжде отъ глаг. пла́кне-плави, мие, отъ тукъ Плакнария-Плакария-Палакария. Ако приемемъ споредъ професоръ Томашекъ и др., че ние сме коренни жители по тия мѣста, а не пришелци, това е по-правдоподобно; а още повече като не само рѣката се зове Палакария, а цѣлата покрайнина. Тъкмо тъй каквото е наприм. „Грахово“, „Мрака“ и пр. Впрочемъ, не е лесно да се опрѣдѣли—дали мѣстностьта е вземала прозвището отъ рѣката или обратно. Можемъ смѣло да допуснемъ и третя версия, относно произхода на това име. — Цвѣтущето състояние на Дакия срѣдиземна, (Dacia

Mediteranea) часть отъ която е била и Палакария, безсъмнѣние спада отъ началото на II. вѣкъ слѣдъ р. Х-во, до нахлуването на Хунитѣ, както и при Юстинияновo врѣме. За това нѣщо ни свѣдочатъ различнитѣ развалини и находки. Въ царуването на византиския императоръ Теодосий Младий, била е негова съправителка на царството и сестра му Пулхерия. Нѣщо повече, Теодосий само на име се зовѣлъ императоръ, а всичката власть и цѣлото управление било въ ржцѣтѣ на сестра му. Прѣзъ нейното царуване империята се наслаждавала на миръ и спокойствие. Тя била много набожна и постоянно правѣла църкви и монастири, та е причислена въ лика на светцитѣ — На нейно име билъ нареченъ единъ градъ въ срѣдиземна Дакия [2]) Нѣма, освѣнъ да приемемъ, че този градъ е билъ разположенъ по левия брѣгъ на рѣка Палакария, подъ днешното село Алино ,дѣто и сега има развалени отъ латино—византиското врѣме. На сжщото мѣсто е уцѣлелъ само единъ саркофагъ, на когото селянитѣ казватъ „Мряморъ". Това говори въ полза на онова мнение, що казва, че покрайнината се зове Палакария, а не рѣката. Градеца Пулхерия е билъ съсипанъ при нашествието на хунитѣ, както съсѣдната Германия Таврезиумъ и проч. За по-благозвучно отъ Пулхерия, нашитѣ селяни го послявянчили нѣкакъ, на Палхария—отъ тукъ Палакария, Нѣкогашни разкопки ще потвърдятъ или опровергнатъ това наше прѣдположение.— И наистина коритището Палакария е прѣпълне-

2) Прокопий стр. 308

то отъ стари черквища и монастири, и то се отъ първитѣ вѣкове на християнството. Би помислилъ човѣкъ,че тогавашнитѣ хора всички сж страдали отъ нѣкаква аскетическа мания. На едно пространство отъ 20 километри, по двата брѣга на р. Палакария, наброяваме 12 мънастири. Пуснатия слухъ, прѣзъ врѣмето на римскитѣ императори, как во християнитѣ били врагове на човѣшкия родъ, че тѣ искали неговото изкоренение отъ лицето на земята, до нейдѣ се оправдава. Въ тия монастири се умъртвявала човѣшката плъть. . .

Прѣзъ тукъ сж минавали два римски пжтя, като сж се отцѣпвали единъ отъ други надъ самъ тукашната римска станция, при днешното село Продановци, и единия е водѣлъ за Германия. (Днешна сапаревска баня) и Pavtalia (Кюстендилъ), а другия по течението на Палакария прѣзъ «Петрусъ" (Petrus, —камъкъ) за прѣдѣлитѣ на Ремесиана и Несусъ—Нишъ].

Оттукъ по югоисточнитѣ склонове на Витоша се отцѣпвалъ другъ пжть, именно прѣзъ днешното село Ковачевци[3] и като е заминавалъ прѣзъ забѣлѣжителния проходъ „Янкулова клисура» — стара римска непрѣстжпна твърдиня —съединявалъ е тая покрайна съ Сердика (сегашна София).

Десетъ километри на истокъ отъ Бѣлчинска баня, на десния брѣгъ на Палакария се намиратъ развалинитѣ на тракоримското

---

3) У Прокопий се споменава единъ градъ Ковачевци въ вжтрѣшна Дакия, трѣбва да е тая твърдиня. Въ селото се срѣщатъ стари камени колони.

градче, кждѣто е била и римската Bona Mangio (военно становище, при днешното село Продановци), съ огромна тракийска могила, близо до която се намѣри единъ римски дипломъ (мѣдна плоча) отъ императоритѣ Максимиянъ и Максимъ, съ която разрѣшаватъ на единъ войникъ, да се жени за нѣкоя тогавашна Продановка. Самия войникъ е билъ поримченъ тракиецъ.

Не далечъ отъ тукъ, на дѣсно, върху една остра чука, е стояла крѣпостьта „Сухаро" а по послѣ «Сухарево», близо до която е погрѣбенъ последния бъл царь Ив. Шишманъ.—

Въ срѣднитѣ вѣкове прѣзъ всичкото врѣме, до като е траяло българското царство, днешната самоков околия, заедно съ „Палакарията", всѣкога е влизала въ състава на това царство.— Оттукъ е прѣминалъ българ. царь Самуилъ съ войскитѣ, та е прѣсекълъ пжтя за отстжплението на Византийския императоръ Василий българоубиецъ, при Трояновн врата.

По този пжть е прѣминалъ и Мурадъ I отивайки на бой на Косово поле, дѣто, споредъ единъ турски историкъ, като пристигналъ въ Кюстендилъ и като се научилъ за многобройната Християнска войска, която го чакала на Косово, заплакалъ и мислилъ да се върне. Но единъ простъ случай отъ турски фатализъмъ насърдчилъ султана и рѣшилъ боя въ своя полза. Единъ дервишинъ, като видѣлъ, че султана е обезсърдченъ, отворилъ Корана прѣдъ него и му казалъ: «Ето Богъ отваря тая книга и ще видишъ, ще прочетешъ дѣ се отваря." Тъкмо тамъ имало

тоя фаталенъ за Христянитѣ стихъ: „Пророче, (султане) върви напрѣдъ срѣщу невѣрницитѣ и ще побѣдишъ»! И наистина Мурадъ побѣдилъ, но и той станалъ жертва тамъ.

Тукъ, споредъ народнитѣ прѣдания въ края на XIV вѣкъ, геройски е загиналъ послѣдния бъл. царь Ив. Шишманъ, нѣщо, което се потвърждава и отъ царственика на отца Паисия. Войската му се оттеглила, прѣследвана отъ отряда на Лала Шехинъ, който, споредъ Саидовата История (Гюлшение моаривъ), тоже падналъ убитъ, срѣщу сегашното село „Червени—Брѣгъ“ – дубнишко.

Малко по-послѣ, въ 1413 год., тукъ по брѣговетѣ на Палакария и Искъра се е разиграла не по-малко ужасна драма, която навежда човѣка на скръбни мисли: навеж да го да съжалява за израждането на българското племе, до степень на безчувствено стадо. Националного и войнствено чувство трѣбва да е било съвършено изветряло. Думата ми е за породилитѣ се раздори и между усобни войни, между наслѣдницитѣ на страшния Илдъръмъ, и съществуванено на токо що устроената турска империя, е висѣло на косъмъ. Прѣзъ тия критически дни на турското царство, ако имаше що-годѣ съгласие между българи и сърби, турцитѣ още на утрѣшния день, би били натирени въ Азия.—Работата се състои ето въ що: Между синоветѣ на султанъ Баязида се отпочнала междуусобна война за прѣстола на баща имъ, особено между султанъ Мухамедъ I и султанъ Муса, познатъ подъ името „Муса кеседжия“. Рѣшителното сражение, между тия двама братя, станало по брѣговетѣ на „Поликарий“, споредъ

тогавашнитѣ писатели, близо до с. Чамурлу. Отряда на законния султанъ Мухамедъ I, се състоялъ изключително отъ българи и сърби, начело на сръбския князъ Стефанъ Лазеревичъ, отъ които, споредъ „Гюлшение моаривъ“ полето било почерняло. Отряда пъкъ на Муса, се състоялъ повечето отъ отъ правовѣрни. Но сръбско-българския отрядъ, каленъ въ войната съ Тамерлана, нанесалъ ужасно поражение на Мусината войска, която скоро търтила на бѣгъ. Самъ Муса, бѣгайки, падналъ отъ коня, билъ настигнатъ и още на мѣстото погубенъ. Въ замѣна на тая помощъ Мухамедъ подарилъ на сръбския князъ областьта „Знеполе“ (сегашно Трънско), за да го вземе отпослѣ пакъ.

Наградата пъкъ на българитѣ е била: намаляване на данъка, (които все отъ данъци се плачатъ), приспиване на масата и потвърждение и дарение разни привилегии и правдини на новитѣ турци—разни „велики и малки болѣри“. Чрѣзъ всичко това е била спасена отъ разорение, новата турска империя.

Прѣзъ турското владичество, цѣлата Палакария е била заната съ желѣзопроизводството, и нищо особено не се е случило.

II.

БАНЯТА.

Прѣзъ пролѣтьта 1889 година, самоков. окол- н—къ Михаилъ Сестримски, младъ тогава, пъргавъ и енергиченъ човѣкъ, обикаляйки тия мѣста отъ околията си, хрумнало му щастливата идея, по нѣкакъвъ начинъ да оползотвори едно огромно пространство работна земя на селата: Рельово, Бѣлчинъ, Алино и Поповяне; като урегулира какво-годѣ едно по-правилно течение на лѣнивата Палакария. Тази своя идея, той не закъснѣ да осжществи. Кое съ заплашвание, кое съ увѣщание селянитѣ отъ горѣказанитѣ села, бѣха принудени да прокаратъ многобройни вади (хендеци) насочени къмъ леглото на рѣката, за отвличане на стоящата вода. Леглото на рѣката бѣ направено, тамъ кждѣто се извиваше и лъкатуши, което бѣ една отъ главнитѣ причини за застоя на водата, сени остави и на нѣколко мѣста ѝ се направи нова матка. Скоро Палакария се оправи и ония блатища и гьолове, що тровяха и заразяваха въздуха съ разни миязми, се изцѣдиха, а ползата отъ това бѣ грамадна! Тамъ кждѣто не можеше да стжпи човѣшки кракъ, дѣто никакъвъ домашенъ добитъкъ не проникваше, а само орляци блатни птици, сега расте ситна росна трѣва, отъ внезапноизникналитѣ ливади и ниви. Това нали може се нарече прогресъ? Селянитѣ си изподѣлиха тия мѣста и си ги засвоиха. Този началникъ не спрѣ само до тукъ, нали идейтѣ сж като череши: една

идея ражда друга? . . . . Той намислилъ да построи баня всрѣдъ побѣденитѣ блатища.

Между хилядитѣ гьолове, що черпяха своята мощь отъ р. Палакария, имаше край тѣхъ единъ самостоенъ отъ топла минерална вода, дѣто околнитѣ села си топяха гръститѣ. Този сжщия гьолъ е днешната Бѣлчинска баня, — Рѣшено и свършено. Скоро Сестримски влиза въ споразумение съ стареитѣ и първенцитѣ отъ с. Бѣлчинъ и сполучва да убѣди нѣкои отъ тѣхъ въ полѣзностьта на това дѣло. Всичко добрѣ, но липсва найнуждното — материялни срѣдства. При все това, той не се отчайва, като е възлагалъ голѣми надѣжди на самоков. митрополитъ Н. В. Прѣосвѣщенство Г-нъ Доситеи. — Работата тръгва, но пакъ нови прѣчки: извѣстно е на всѣкиго, до каква степенъ е консервативенъ нашия селянинъ. Скоро бѣлчинчане се разубѣждаватъ и подкупватъ наетия майсторъ (нѣкой си Ставри) да съобщи на Сестримски, че невъзможно е да се намѣри здрава почва, за да се турятъ основитѣ на зданието, а още по-мжчно щѣло да бжде събирането на водата въ каналъ. —

Тѣ (селянетѣ) и по другъ начинъ гледали да отклонатъ Сестримски отъ намѣрението да строи баня; — отивали и молили дѣдо владика, да разубѣди своя възпитаникъ —Сестримски — за да се остави отъ тоя меракъ. И всичко това вършили тѣ не отъ нежелание да иматъ баня, а отъ безпаричие. Тѣ се боели, че ще имъ се окачи нѣкой дългъ на селото, прѣдъ лихваритѣ, та отпослѣ вмѣсто баня, да имъ вематъ и котлитѣ, та да ходятъ съ неоправи дрехи. — За

щастие, обаче, пакъ на тия селяне, както и на цѣлата покрайна, работата се наредила, и тръгнала напрѣдъ. Става Сестримски и отива на самото мѣсто, да се увѣри, до колко именно е невъзможно поставянето на основитѣ и схващането на водата. Врѣмето прѣзъ него день било дъждовно, изкопанитѣ ями за основитѣ, отъ бурята изцѣло били зарити, работницитѣ селяни всички избѣгали, а останалъ самъ Сестримски съ учителя Жабаровъ, дѣто замръкнали и останали да прѣнущуватъ на самото мѣсто. Дрехитѣ имъ, обаче, били измокрени, та рѣшили да прѣстоятъ до сутриньта въ топлия гьолъ. Тукъ единъ смѣшенъ анегдотъ. Токо прѣди разсъмване, врѣмето се позахладило и хиляди жаби почнали да бѣгатъ въ топлия гьолъ. Тѣ скачали връхъ главитѣ на кѫпящитѣ се. Сестримски се обърналъ къмъ Жабаровъ съ думитѣ: „Бе, Жабаровъ, ти си баремъ царь на тия гадини, заповѣдай имъ, моля, да не ме безпокоятъ.

Какъ и да е прѣкарали до зараньта, и Сестримски се принудилъ да измѣни не само първоначалното мѣсто, но и планътъ на зданието. Първия планъ билъ: зданието да се състои отъ шесть кабини (отдѣления) и да се направи само отъ тухли и камъни, но тугу що изброенитѣ обстоятелства го принудили да измѣни своя планъ и да се задоволи отъ едно по-скромно зданиенце, именно онова, което виждаме днесъ. За да окуражи бѣлчинчане, той изначало внесълъ отъ своя страна 300 лева. — „Пари у менъ и у владиката има много“, говорѣлъ и насърдчавалъ той изплашенитѣ селяне.

Голѣма нужда се усѣщало отъ градиво, а най-вече отъ тухли. Сестримски прѣдприема една рискована работа; и ето въ що се състои тя: Самоков. град. съвѣтъ по принципъ бѣ взелъ рѣшение.—да се срути джамията, въ центра на града, дѣто лежаха останкитѣ на Юсрефъ Пашовата майка*, въ една хубава гробница, защото прѣзъ тамъ щѣше да мине улицата. Възползуванъ отъ тоя случай, Сестримски нагласява работата скришомъ, и джамията една сутрѣнъ се намира повалена. Градския кметъ, покойния Н. Щърбевъ, се разпорежда за отбиране на материяла и поставянето му на отдѣлни купчини. Щомъ всичко това било готово, Сестримский нагласява селянитѣ, и прѣзъ една нощь всичкото градиво, по единъ вълшебенъ начинъ, се намира на бѣлчинска баня. На утриньта станала една много интересна сцѣна между кмета и Окол. Н-къ. Първия пита началника: „Г-нъ Началникъ, нѣкои крадци вдигнали всичкия материялъ отъ джамията"....
—Брее! ... казва Н-ка, е какъ така? ...
—Е, кой знае какъ, нѣма материяла и туй то.

Кмета му разправя подробно липсването на материяла, а началника се обѣщава, чрѣзъ стражата да залови крадцитѣ.

Всичко добрѣ, и мълкомъ надъ нѣкогашния топълъ гьолъ, като че изъ земята за нѣколко деня, израства едно бѣло здание, съ кубе и много прилично на черква. Дори тогава всѣкой се научава, че се построила баня. Кмета Щърбевъ отива при началника

*Юсрефъ паша, бившъ великъ везиръ и добъръ приятель на прочутия полски писатель и горѣщъ българофилъ Садъкъ Паша. (Чайковски).

и му благодари отъ страна на гражданитѣ за извършеното.

Въ края на м. юний 1889 год. зданието и въобще банята бѣ готова. Тя е общинска и принадлѣжи на Бѣлчинското основно училище, като ежегодно му дава единъ добъръ приходъ за издържка на учители и проч.. Вънъ отъ всичко друго, тя стана изходната точка на цѣлъ редъ отсетнѣшни мѣроприятия; кое отъ кое по полезни: построиха се пжтища, мостове и проч.. А въ хигиеническо отношение, тя е просто неоцѣнима за тоя край. Тоя общи купѣлъ, за винаги изгони ужасната нечистота, отъ близосѣднитѣ села, които бѣха пословични въ това отношение.. .!.

Справедливостьта го изисква да кажемъ, че въ благородното и високохуманото туй дѣло на Сестримски, не малко спомогнаха и мѣстнитѣ първенци отъ с. Бѣлчинъ. Отъ тѣхъ ще споменемъ: тогавашния кметъ Хр. Тодоровъ, помощника му Бучовъ, дѣдо Гело Вуковъ, Геоне Пешовъ и др.

Сега банята, заедно съ своитѣ пристройки, съставя цѣлъ единъ кварталъ. Докарано е вода отъ близкия баиръ. Прокарани сж шосета до слѣдующитѣ села и градове: Банята —Бѣлчинъ; Банята — Самоковъ — Дупница; Банята—Алино—Поповяне—Ковачевци—София и пр. Прѣзъ миналата година се направи надъ Палакария, по шосето: Банята—Ковачевци—София, единъ прѣкрасенъ мостъ. Уредена е градина съ засаждане на нѣколко хиляди дръвчета, отъ разни видове, които слѣдъ нѣкоя година ще съставятъ хубавата

банска градина. —Прѣзъ лѣтния сезонъ тукъ има т. п. станция.

Прѣди нѣколко години се чувствуваше нужда отъ помѣщения, но сега вече и тази празднота полекичка се попълня. Направиха се още нѣколко нови здания, а особено угледно е зданието на Н. Всепрѣподобие отецъ Доситей Ковачевъ. То би задоволило и най-придирчивия вкусъ.

Самата мѣстность е чаровна!... На Сѣверъ и Сѣверозападъ се издига Витоша съ витаещъ връхъ въ небесата и съ нейнитѣ желѣзорудни склонове; на западъ — Верила, съ голо теме и гористи ребра; На югъ и югоизтокъ високо се въвира въ облацитѣ, зжбестата Рила, съ прочутия връхъ Мусала, а подъ нея, като че въ покорность, послѣдователно се разтилатъ склоноветѣ ѝ, обрасли съ хубави борови и букови гори, изобилни съ всѣкакъвъ дивечъ.—Рѣка Палакария и Искъра изобилствуватъ съ риба.

Осемнайсетъ километри на истокъ отъ банята, се намира знаменития курортъ Чамъ Кория, кждѣто прѣзъ лѣтния пекъ прѣбжд-ва българската, прѣдимно софийската, аристокрация. Тукъ подъ високитѣ и кичести елхи и борове, отджхва изморения човѣшки организъмъ и врѣдъ дѣвствената тази природа, бере нови и свѣжи сили за прѣзъ настжпающата мрачна зима. Тия омайни мѣста сж били познати на хората още въ доисторическия периодъ. Тукъ митическия Орфей съ своята лира е омайвалъ горскитѣ богини, блуждаещи край брѣговетѣ на Ebros — сегашния славянски Ибаръ.

На 12 километри сжщо на Истокъ се намира града Самоковъ, прочутъ по едновремешнитѣ желѣзарски работилници и сживена шаячна и гайтанова търговия съ Босна.

Въобще, и ловеца, и туриста, и археолога, и филолога и пр., тукъ може да намѣри работа и развлечение по угодата си. — Та може ли изъ самоковската котловина да има непривлекателно кътче? Тукъ всичко те прѣдрасполага да съзерцавашъ и да се чудишъ на необятната и величествена природа! —Не напраздно, нѣкои стари пжтувачи, които случайно сж заминавали отъ тукъ, възклицаватъ и наричатъ тази покрайна „terra buona"! . . .

М. Сестримски.

III.

Химически съставъ на Бѣлчинска баня и какви болести цѣри тя.

Както видѣхме отъ прѣдидущето, бѣлчинска баня е, нова, но нейното бѫдѫще е едно отъ най-многообѣщающитѣ, отъ всичкитѣ бани въ България, ако не и въ цѣлия Балкански полуостровъ. Водата й е най-много минерализирана, и то съ такива минерали, химикали и газове, *които цѣрятъ особено ония мѫчноизцѣрими болести, за които хората харчатъ грамадни суми. по разни европейски бани*. Нейната умѣренна температура — 38·2 град.- малко нѣщо повече отъ вѫтрѣшната топлина на човѣка; нейната бистра като кристалъ вода, я прави приятна за кѫпане. — *Тя не ослабва организма, както правятъ това други бани, а го цѣри и укрѣпява*, по единъ чудесенъ начинъ. Слѣдъ всѣко кѫпане, се усѣща прѣкрасна охота за ядене.

Въ книгата „Минералнитѣ бани въ България и тѣхното лѣчебно дѣйствие", Г-нъ Д-ръ Георгиевъ, ето що пише за бѣлчинска баня.

На 15 километри отъ гр. Самоковъ, на 2 к. м. отъ шосето Самоковъ — Дубница и 2 — 3 к. м. отъ селото Бѣлчинъ, се намиратъ Бѣлчинскитѣ минерални бани. Тия бани сѫ приспособени въ проста басейна система, въ едно особно привлѣкателно здание. Зданието се състои отъ три отдѣления: въ едно е самиятъ басейнъ за кѫпане, а други

тѣ двѣ служатъ за съ[illegible]тичане и подслонъ. Тия бани сж разположени въ една оголена мѣстность, срѣдъ полето, безъ особенъ привлекателенъ изгледъ. Около тѣхъ се намира тиня за лежане, t=36·6 г.

Бѣлчинскитѣ бани сж слабо изучени за сега, за тѣхъ имаме нѣкои свѣдения отъ Г-нъ Д-ръ П. Ораховацъ и Г-нъ професора Д-ръ Доževъ отъ нашето висше училище. Водата на тая баня е доста изобилна, бистро-прозрачна, безъ джхъ и вкусъ, съ температура 38·2 гр. С. и изпуща доста газове безъ миризма. Споредъ Г-нъ професора Д-ръ Доževъ, бѣлчинската минерална в да е *доста минерализирана* и може да се счита съ резерва, като алкализва — сулфурно — сулфатна. Тя може да се прѣпоржча при *разтроиства на пищеварителната система, пикочно-половитѣ органи, нѣкои диабетни болести, и нѣкои стари инфенции и проч..*

Бѣлчинскитѣ бани заслужаватъ особено внимание и изучване. Поради своето изобилие съ вода, умѣрената температура, силната минерализация и изобилнитѣ газове, *тя обѣщава да има важно болно —терапевтическо значение за въ бждяще.* На самоковскитѣ лѣкари прѣдстои честьта за тѣхното основно изучване и подобрѣние. *Тѣ (банитѣ) вѣроятно ще иматъ не само лѣчебно, а и универсално значение.*"

Бѣлчинската баня е прѣпоржчана и постоянно се прѣпоржчва на болнитѣ, отъ найвиднитѣ наши медицински авторитети, каквито сж Г-да столичнитѣ лѣкари: Д-ръ Сарафовъ, Д-ръ Русевъ и проч.

Отъ многобройнитѣ изцѣрявания, ние ще приведемъ само нѣколко отъ тѣхъ, да се види, какви именно болести цѣри бѣлчинската минерална баня:

1) Капитанъ Начевъ, бившъ помощникъ прокурора при Соф. военен съдъ, отивайки въ гр. Видинъ по едно военно дѣло, въ парахода се простудилъ и заболѣлъ отъ силна *невралгия* въ едната ръка. Болкитѣ били до толкозъ силни, щото едно само допиране на облѣклото до болната ръка, го принуждавало да извиква. Той дълго врѣме неможалъ да спи, защото неможалъ да търпи покривката отгорѣ си. Него хранѣли, обличали, и събличали приближенитѣ му. Никакъвъ цѣръ не помагалъ. Г-нъ Начевъ билъ освидѣтелствуванъ отъ нѣколко лѣкари, и съ медицински актъ признатъ за страдающъ отъ силна нервна болесть въ ръката (невралгия). Д-ръ Сарафовъ го посъвѣтвалъ да отиде и се цѣри на *Бѣлчинска баня*; дѣто само можалъ да се изцѣри. И дѣйствително Г-нъ Начевъ дойде на тая баня, боленъ съсипанъ, изнуренъ и крайно изнемощялъ и ослабналъ отъ ужаснитѣ болки. Почна да прави редовно той банитѣ си, и его що приказва самичъкъ той: „До двайсеть и вторагѫ баня азъ имахъ слаби подобрѣния, но слѣдъ тая баня, азъ бързо почнахъ да оздравявамъ: обличахъ се, събличахъ се самичъкъ, спѣхъ прѣкрасно и силитѣ наново ми се повърнаха. — Слѣдъ правене на още и нѣкоя и друга баня, Г-нъ Начевъ съвършено оздравѣлъ, и днесъ върти сабята съ бившата болна ръка и командува цѣла една батарея, отъ 7-ий артилерийский полкъ въ Самоковъ. — Сега било

отъ признателность къмъ този купѣлъ Силоамски, било отъ страхъ да не би тая ужасна болѣсть нѣкога да се възобнови, Г-нъ Начевъ посѣщава по еднажъ у годината, по нѣколко деня. бѣлчинската баня.

2) Г-нъ Ивановъ, началникъ на самоковската т. пощенска станция бѣше се цѣлъ схваналъ отъ остъръ мускулатуренъ ревматизмъ· Д-ръ Сарафовъ му прѣпоржча Бѣлчинскитѣ бани, гдѣто отиде и се лѣкува. Първия день Г-нъ Ивановъ за да направи първата си баня трѣбваше 6 души да го задигнатъ и вкаратъ въ гьола, а слѣдъ 6 дни той вече можеше безъ помощьта даже на бастуна си да влиза самъ въ гьола.

3) Г-нъ Стефановъ, разсиленъ, въ министерството на финансиитѣ, отъ София, страдаше отъ лоша болѣсть въ бъбрецитѣ—Юремия (кървавъ пикочъ). Отъ много кръвоизлияние и болки бѣше ослабналъ до толкова, щото страхъ бѣше да го глѣда човѣкъ. Не можеше да тури нищо въ устата, освѣнъ по-малко млѣко. Д-ръ Русевъ отъ София му прѣпоржчва Бѣлчинскитѣ бани. Първитѣ 10 дена, съ чаршавъ го спущаха въ гьола; слѣдъ 20 деня юреата му се изчисти, захвана да яде хлѣбъ, лицето му се зачерви и самъ безъ помощьта на нѣкой другъ, влизаше и излизаше отъ гьола. На 30-й день отпуска му се свърши, но като му се искаше още да постои на банята и за да може да оправдае продължението на отпуска си по законенъ редъ, помоли Д-ръ Стамовъ отъ Самоковъ, да му издаде медицинско свидѣтелство, че се нуждае да постой на банитѣ още малко. Д-ръ Стамовъ го прѣгледа и му каза, че не

може да му издаде медицинско свидѣтелство, защото билъ по здравъ отъ него и че трѣбва да си замине за София на работа.

4) Архимандритъ Доситей Ковачевъ, отъ Рилски монастиръ, за дълги години е страдалъ отъ силенъ мускалотуренъ ревматизмъ, но въ разтояние на 2 мѣсеци се излѣкува и сега е съвсѣмъ здравъ. Отъ благодарность за за излѣкуванието си, той сега, безъ да има нужда, всѣка година посѣщава банитѣ, гдѣто си е издигналъ и една доста хубава къща.

5) Г-ца В. Н. отъ Самоковъ, убола се съ игла въ палеца на дѣсната ржка, която отекла и се разранила и насмалко работата щѣла да дойдѣ до операция, ако домашнитѣ не я заведоха на банята, гдѣто вътрѣ въ 4—5 дни раната съвсѣмъ се затворила.

6) Момъкътъ К. отъ с. Д. страдаше отъ омѣкване коститѣ на краката, (подагра), вслѣдствие на което краката му се бѣха изкривили въ колѣнитѣ. Самоковскитѣ лѣкари го посъвѣтваха да отиде на бѣлчинска баня, дѣто следъ 15 дневно стоене, коститѣ му затвърдѣха, краката му се изправиха, и сега може да носи по 100 оки, безъ да се подгъватъ и изкривяватъ.

7) А. С. Пиралѣевъ отъ с. Ярлово, младъ интелигентенъ момъкъ, бившъ чиновникъ по касситѣ, заболѣва отъ остъръ ревматизъмъ. Вмѣсто да се трови съ разни лѣкарства, докарватъ го родителитѣ му, съ кола на бѣлчинска баня, дѣто слѣдъ десетдневно лѣчение, си отива съвършенно здравъ у дома.

8) Момичето Иордана Атанасова отъ с. Маджаре, дохожда почти съ изсъхнали крака на тази баня. То не само, че не можело

да се изправи и стжпи на краката си, но даже не ги усѣщала никакъ, че сж негови. Изначало го внасяха въ банята, но слѣдъ едно мѣсечно кжпане, тя си отиде пѣшъ, здрава и весела, като че отново се е прѣродила. . .

Книга и мастило не ще ни стигнатъ да опишемъ всичкитѣ случаи на хора изцѣрени отъ: невралгия, ревматизъмъ, анемия, астма, злокачественни рани, бъбречни, грждни, стомашни, родилни и още много други болести

КРАЙ.

